

Tietysti toive tarkemmasta historiallisemmasta otteesta on tässä yhteydessä vähän sama kuin kritisoi täytekkästä siitä, ettei se olekaan pestopastaa. Narratologian ja kirjallisuushistorian näkökulmasta Ovaskan väitys on näet erinomainen näkökulma kotimaisen modernismin moniin tapoihin rakentaa kuvaa mielen järkkymisestä. Se voi tarjota myös historian- ja perinteentutkijoille välineitä kirjallisen ilmaisun sekä varsinkin kirjallisen muodon saaneiden kokemusten analysoimiseen. Kaunokirjallisuudessa ei ole olennaista vain se, *mitä* sanotaan, vaan ennen kaikkea myös se, *miten* sanotaan. Tätä tutkimus teroittaa olennaisella tavalla.

Jani Tanskanen, FM
Jyväskylän yliopisto

1. Ks. esim. Charley Baker, Paul Crawford, B. J. Brown, Maurice Lipsedge & Ronald Carter, *Madness in Post-1945 British and American Fiction*. Palgrave Macmillan 2010.

Järjestöjen asiantuntijuus hyvinvointivaltion historiassa

Sophy Bergenheim:

Yhteiskunnan, kansakunnan ja kansan asialla.

Järjestöt, yhteiskuntapolitiikka ja asiantuntijuus Suomessa 1930–60-luvuilla. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 156/2020. Helsingin yliopisto. 345 s. ISBN 978-951-51-5640-2.

Sophy Bergenheim tarkastelee poliittisen historian väitöskirjassaan suomalaisten sosiaali- ja terveysalan järjestöjen yhteiskuntapolitiittista asiantuntijuutta ja roolia hyvinvointivaltion rakentamisessa. Hän sijoittaa työnsä tutkimuksellisesti hyvinvointivaltion historiaan, aate- ja käsitehistoriaan sekä tiedon historiaan. Vivahteikas ja tieteellisesti ajankohtainen tutkimus avautuu jopa yllättävän moneen suuntaan teemansa, teoreettisten valintojensa, lähestymistapojensa ja tutkimusaineistojensa osalta.

Kun ajatellaan pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden historiaa, tunnistamme tavallisesti vahvan valtion, sosiaalivakuutuksen ja nyttemmin usein myös kunnalliset sosiaalipalvelut, toisin sanoen vahvan julkisen sektorin, joka tasaa tuloeroja, jakaa resursseja ja tuottaa sekä sosiaalista turvaa että palveluja. Tällaisen tutkimuksen kenttä on laaja ja yleensä yhteiskuntatieteisiin painottuva. Varsinkin varhaisemmassa narratiivissa vahva julkinen sektori syrjäytti muut hyvinvoinnin tuottajat, kuten järjestöt ja perheet. Tässä suhteessa Sophy Bergenheimin tulokulma on erittäin tervetullut. Hän jakaa

ohjaajansa Pauli Kettusen kritiikin aiemmasta tutkimuksesta, jossa hyvinvointivaltion historia pelkistyy nykyisyyttä palvelevaksi ja luonnollistavaksi projektiksi. Tutkimalla järjestöjen yhteiskuntapolitiittista asiantuntemusta Bergenheim tuo kritiikkiin oman itsenäisen panoksensa, jossa hyvinvointivaltion historia ei jää vain nykypäivää taustoittavaksi projektiksi eikä varsinkaan projektioksi.

Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen – samoin kuin kirkon diakoniatyön – roolin ovat toki aiemmatkin tutkijat noteeranneet. Pohjoismaissa vallitsee suhteellisen vahva filantropiatutkimuksen traditio, jota monet varhaiset naishistorian tutkijat kehittivät. Tutkimukset hyvinvoinnin sekataloudesta (*mixed economy of welfare*) tunnistavat kansalaisyhteiskunnan merkityksen myös pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden historiassa. Laajuutensa, aikarajauksensa ja tehtävänasettelunsa puolesta Bergenheimin väitöskirja edustaa kuitenkin selkeästi uutta luovaa tutkimusta.

Bergenheim ottaa etäisyyttä aatehistorian ja käsitehistorian erillään pitävästä tutkimusotteesta ja puhuu mieluummin aate- ja käsitehistoriasta. Eri käsitehistoriallisiin koulukuntiin nojautuen hän korostaa käsitteiden historiallisuutta ja historiallisten toimijoiden ottamista vakavasti sekä erittelee sosiaali- ja terveysalan järjestöjen asiantuntijuutta tästä näkökulmasta.

Tiedon historian Bergenheim nimeää tutkimuksensa läpileikkaavaksi teemaksi. Hän laajentaa asiantuntijuuden käsitettä ja keskustelee muun muassa ruotsalaisten tutkijoiden kanssa tiedon kierrosta tai kiertokulusta. Bergenheim esittää vakuuttavaa näyttöä järjestöjen asiantuntijuudesta ja asiantuntijuuden suhteesta valtion muun muassa väestöpolitiikassa, kansanterveydessä ja yhteiskuntasuunnittelussa. Järjestöt ovat toimineet suomalaisen yhteiskunnan yhteiskuntapolitiittisina insinööreinä varsin laajalla rintamalla.

Bergenheim määrittelee tutkimuksensa tarkoitukseksi ”asiantuntijajärjestöjä tarkastelemalla syventää kuvaa tiedosta ja vallasta, konflikteista ja intressien yhteensovituksesta sekä vaihtoehtoista ja kontingensista hyvinvointivaltion historiassa” (s. 5). Tavoitteena ”on kirjoittaa metodologisesti uteliasta yhteiskuntatieteellistä analyysia, jota ohjaavat poliittisille ja kulttuurisille vivahteille tarkka silmä sekä tinkimätön historiallinen herkkyyttä” (s. 5). Tehtävänasettelussa keskeisin kysymys on tutkia, ”miten järjestöjen yhteiskuntapolitiittinen asiantuntijuus kokonaisuutena rakentui” (s. 30). Vastaus löytyy tapaustutkimuksista, joiden kohteeksi Bergenheim on valinnut hyvinvointivaltion historian keskeisiä järjestöjä. Väestöliitto, Samfundet Folkhälsan, Sosiaalipoliittinen yhdistys ja Sosiaalihuollon Keskusliitto edustavat kattausta järjestöistä, joilla on eri tavoin vahva rooli hyvinvointivaltion ja sitä koskevan tiedon rakentamisessa ja uudelleenarvioinnissa. Folkhälsan ja Väestöliitto esiintyvät samassa tutkimuksessa, mikä on myönteistä. Aivan liian usein suomen- ja ruotsinkielinen

Suomi erotetaan historian tutkimuksessa toisistaan. Järjestöjen valinta vaikuttaa siihen, minkä tyyppistä asiantuntijuutta tulee tutkimuksen piiriin. Nyt esimerkiksi lastensuojelun asiantuntijuus ja erilaisten potilasjärjestöjen asiantuntijuus rajautuvat ulkopuolelle.

Tutkimuksen rakenne on omaperäinen. Bergenheim on päätenyt sarjaan tapaustutkimuksia, joissa on erilaisia menetelmiä, aineistoja ja teemoja. Ensimmäisen osion teema on Väestö ja terveys, toisen Suunnittelu ja kolmannen Järjestöt ja muut toimijat. Lopputulos on artikkeliväitöskirjaa muistuttava monografia. Artikkelin omaisuus näkyy muun muassa siinä, että johdannossa menetelmiä kuvataan vain yleisellä tasolla. Tarkemmat menetelmäkuvaukset jäävät lukujen alkuun. Ratkaisu on tavallaan ymmärrettävä, koska monimenetelmäisen työn menetelmien ja aineistojen kuvaaminen johdannossa tekisi tutkimuksesta kohtuuttoman etupainotteisen. Silti valinta tuottaa päälukujen alkuun turhankin paljon metatekstia, jossa selitetään yksityiskohtaisesti, mitä kussakin luvussa tuleman pitää.

Tutkimus nojaa lähinnä neljänlaisiin menetelmiin. Luvuissa 2–5 sovelletaan kehysanalyysiä, jossa keskeisiä käsitteitä ovat diagnostinen, prognostinen ja motivoiva kehystäminen. Kehysanalyysin kohteina ovat Väestöliiton perustaminen ja 1940-luvun väestöpolitiikka, Folkhälsanin ja Väestöliiton käsitykset kansanterveydestä, Folkhälsanin mentaalihygieniset neuvolat sekä Väestöliitto ja asuntopolitiikka 1940–50-luvuilla. Luku 6 erittelee Sosiaalipoliittista yhdistystä paradigmanuutoksen, kokemustilan ja odotushorisontin käsittein. Siinä tekijä yhdistää kuhnilaista tieteenfilosofiaa ja koselleckilaista historianfilosofiaa varsin onnistuneesti. Luku 7 käsittelee Sosiaalihuollon Keskusliittoa sosiaalihuollon *politiikan* historiana. Bergenheim tukeutuu Luc Boltanskin ja Laurent Thévenot'n oikeuttamisteoriaan ja siitä johdettuihin analyysikehikoihin. Luku 8 johdattaa lukijat Sosiaalipoliittisen yhdistyksen ja Sosiaalihuollon Keskusliiton kansainväliseen toimintaympäristöön (*International Conference of Social Work*). Epämääräisesti ilmaistu ”transnationaalisten historiallisten ilmiöiden tutkimiseen sopiva menetelmä” (s. 35) täsmenty neljäksi transnationaalisten suhteiden troopiksi: omistautuminen, valta-asema, mobilisointi ja ryhmittäminen (s. 243). Bergenheim osoittaa, että merkittävässä kansainvälisessä tehtävässä Suomen virallinen edustus oli järjestöjen vastuulla.

Bergenheim käyttää laajaa ja monipuolista asiakirja-aineistoa ja paikkaa sen puutteita täydentävällä aineistolla. Joitakin puuttuvia arkistolähteitä todennäköisesti löytyisi muista arkistoista. Teoreettisesti ja käsitteellisesti huolelliselta väitöstutkimukselta olisi kuitenkin kohtuutonta edellyttää aivan jokaisen arkistomapin etsintää. Bergenheim osoittaa kykynsä alkuperäisaineistojen taitavana erittelijänä. Tutkimusetiikan kirjoittaminen auki olisi vahvistanut tätä johtopäätöstä entisestään,

varsinkin kun työssä ei ilmene erityisiä tutkimuseettisiä ongelmia. Tutkimuksen teoreettinen pohja ja metodiset valinnat ovat harkittuja ja varsin hyvin perusteltuja. Tutkija käy selkeän tietoisesti keskustelua oman alansa kotimaisen ja kansainvälisen tutkimuksen kanssa. Kolmannen osion tematisointi jää napakkuudessaan ja selkeydessään jälkeen ensimmäisestä ja toisesta osiosta. Rakenteena tai asetelmana ”järjestöt ja muut” on liian väljä eikä tue tutkimustehtävän pysymistä mielessä kirkaana.

Bergenheimin väitöstutkimuksella on selkeä itsenäisen kontribuutio hyvinvointivaltion historian, aate- ja käsitehistorian sekä tiedon historian tutkimukseen. Tutkimuksen rakenteessa on tiettyjä ongelmia, jotka hankaloittavat kokonaisuuden hahmottamista, mutta tekijä pystyy työnsä lopussa vetämään langat hallitusti yhteen. Hän osoittaa, että järjestöjen yhteiskuntapoliittinen asiantuntijuus rakentui monella areenalla, monissa kysymyksissä ja monin tavoin. Sivulla 299 on hyvä koiva taulukko yhteiskuntapoliittisen asiantuntijuuden ulottuvuuksista. Järjestöjen poliittinen toimijuus jakautuu yhteiskuntapoliittiseen systeemiasiantuntijuuteen ja käytännöllispoliittiseen toimijuuteen. Asiantuntijatoimijuus puolestaan jakautuu professionaaliseen asiantuntijuuteen ja poliittiseen asiantuntijuuteen. Näitä eri ulottuvuuksia kirja havainnollistaa erittäin hyvin ja herättää niistä hedelmällisiä jatkokysymyksiä.

Pirjo Markkola, professori
Tampereen yliopisto

Mielenterveys, hallinta ja ihmisoikeudet

Karoliina Ahonen:

Suomalainen mielenterveyspolitiikka.

Julkisen vallan ohjaus mielenterveyden häiriöön sairastuneiden ihmisoikeuksien turvaamiseksi.

Helsingin yliopisto 2020. 284 s. [http://urn.fi/URN:](http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-5671-6)

ISBN:978-951-51-5671-6.

Karoliina Ahosen sosiaalietiikan alaan kuuluva väitöskirja tarkastelee mielenterveyden hallinnan muutosta 1970-luvulta nykypäivään. Hänen näkökulmaansa on ihmisoikeuksien toteutuminen ja aineistona mielenterveyspolitiikan ohjaukseen käytetyt julkiset asiakirjat neljäkymmenen vuoden ajalta. Vastaavanlaisia tutkimusta meillä ei ole aikaisemmin tehty ja siksi väitöskirjalla on merkittävä paikka mielenterveyden, suomalaisen terveyspolitiikan sekä potilaiden ihmisoikeuksien tutkimuksen kentässä. Väitöskirja virittää runsaasti jatkokysymyksiä ja sillä on annettavaa myös kulttuurintut-